

دانشنامه گیاهان دارویی ایران و جهان

www.ketab.ir

نویسندگان

دکتر حسن حبیبی (عضو هیئت علمی دانشگاه شاهد)

دکتر داریوش طالعی (عضو هیئت علمی دانشگاه شاهد)

مهندس سیداسماعیل ملک شادخت (کارشناس ارشد دانشگاه شاهد)

اداره انتشارات دانشگاه شاهد (۲۰۰)

سرشناسه	حبیبی، حسن، ۱۳۳۲-
عنوان و نام پدیدآور	دانشنامه گیاهان دارویی ایران و جهان / نویسندگان: حسن حبیبی، داریوش طالعی، سیداسماعیل ملک شادخت
مشخصات نشر	تهران: دانشگاه شاهد، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	۵۵۰ ص: مصور (رنگی).
فروست	اداره انتشارات دانشگاه شاهد؛ ۲۰۰.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۶۱۳۱-۹۷-۰
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
یادداشت	نمایه.
موضوع	گیاهان دارویی
موضوع	Medicinal plants
موضوع	داروهای گیاهی
موضوع	Materia medica, Vegetable
شناسه افزوده	طالعی، داریوش، ۱۳۴۸-
شناسه افزوده	ملک شادخت، سیداسماعیل، ۱۳۵۹-
شناسه افزوده	دانشگاه شاهد
رده بندی کنگره	RS۱۴۴
رده بندی دیویی	۶۱۵/۳۲۱
شماره کتابشناسی ملی	۸۴۷۸۴۵۵
اطلاعات رکورد کتابشناسی	فیبا

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

عنوان کتاب: دانشنامه گیاهان دارویی ایران و جهان

نویسندگان: حسن حبیبی، داریوش طالعی، سیداسماعیل ملک شادخت

تعداد: ۵۰۰ نسخه

نوبت و سال چاپ: اول - ۱۴۰۰

قیمت: ۳۴۰۰۰۰۰ ریال

نشانی ناشر: تهران، ابتدای آزادراه خلیج فارس، روبه روی حرم مطهر امام خمینی (ره)،

معاونت پژوهش و فناوری، اداره انتشارات دانشگاه شاهد

دورنگار: ۵۱۲۱۵۱۲۴

تلفن: ۵۱۲۱۴۱۲۲

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است.

فهرست مطالب

پیشگفتار نویسندگان	ث
مقدمه	ذ
خانواده آبنوس	۱
خرمالو	۱
خانواده آراليا	۲
آراليا	۲
پاناكس	۳
جنسه	۴
عشبه بیابانی	۵
خانواده آروکاریا	۶
آروکاریا	۶
خانواده آزولا	۷
آزولا	۷
خانواده آکیبا	۷
آکیبا	۷
خانواده آگاو	۹
آگاو	۹
یوکا	۱۰
خانواده آلاله	۱۱
آلاله	۱۱
اقونیطون	۱۲
توت مار	۱۲
سیاهدانه	۱۳
همیشه بهار باتلاقی	۱۴
خانواده اختر	۱۵
اختر	۱۵

۱۶.....	خانواده ارمک
۱۶.....	ارمک
۱۷.....	خانواده استبرق
۱۷.....	استبرق
۱۸.....	خانواده اسفناج
۱۸.....	اسفناج
۱۹.....	اسفناج دشتی
۲۰.....	پشمالو
۲۱.....	چغندر قند
۲۲.....	سلمک، سلمه تره
۲۳.....	خانواده اسفند
۲۳.....	اسفند
۲۴.....	خارخسک
۲۵.....	خانواده اقرا
۲۵.....	اقرا قندی
۲۷.....	خانواده انار
۲۷.....	انار
۲۸.....	خانواده انگور
۲۸.....	انگور
۲۹.....	موچسب
۳۰.....	خانواده بارهنگ
۳۰.....	بارهنگ کوهسری، بارهنگ کوهسری
۳۱.....	تیرکمان آبی
۳۲.....	فاشوق واش
۳۳.....	خانواده بداغ
۳۳.....	بداغ
۳۴.....	پلم
۳۶.....	شونگ، پیچ امین الدوله، پلاخور

۳۷	خانواده برگ بو
۳۷	آواکادو
۳۸	درخت لاروس (برگ بو)
۳۹	درخت لارول کالیفرنایی (برگ بو)
۴۱	درخت کافور
۴۲	ساسافراس
۴۳	ساویان
۴۴	خانواده برگ بیدی
۴۴	برگ بیدی
۴۵	ترادسکانتیا ویرجینیانا
۴۶	خانواده بقولات
۴۶	آمفی کارپا
۴۷	اقاقیا
۴۸	بادام
۴۹	بادام زمینی
۵۰	خرنوب
۵۱	خلر
۵۲	درخت پروانه
۵۳	درخت عنبر
۵۴	درخت گل ابریشم، هزار برگ، شب خسب
۵۵	درخت لیلکی
۵۶	رنگین زرد
۵۷	رویوس
۵۸	سویا
۵۹	شیدر قرمز
۶۰	شنبلله
۶۱	شیر ساز، شیرین بیان سا
۶۳	شیرین بیان
۶۴	عدس، مرجی
۶۴	فندق زمینی
۶۵	کتیرا
۶۶	کودزو

۶۸	 گلیسین
۶۹	 لپرگل
۷۰	 لوبیا
۷۱	 لوبیا چشم‌بلبلی
۷۲	 لوبیای شیطان، خار خر
۷۳	 لوبیای مصری
۷۴	 ماشک
۷۵	 ماشک قلوهای، پنجه عروس
۷۶	 نخود درختی
۷۷	 نخود، نخود لپ‌ای
۷۸	 نخودفرنگی (نخود سبز)
۷۹	 نیلک
۸۰	 بهیمه
۸۱	 یونجه
۸۲	 خانواده بگونیا
۸۲	 بگونیا
۸۳	 خانواده بنفشه
۸۳	 بنفشه معطر
۸۴	 خانواده بوته سریش
۸۴	 بوته سریش، آسپودلین
۸۵	 سریشک، سفید سریش
۸۶	 خانواده بید
۸۶	 بیدمشک
۸۷	 سفیدار، سپیدار، کبوده، تبریزی، صنوبر
۸۸	 خانواده پامچال
۸۸	 آنا‌غالیس
۸۹	 پامچال
۸۹	 شبدر شور
۹۰	 خانواده پرسیاوشان
۹۰	 پرسیاوشان

۹۱	خانواده پروانش
۹۱	پیچ تلگرافی
۹۲	جور، کیش، خر زهره
۹۳	خانواده پروانه‌وار
۹۳	ترنجبین
۹۴	تلخ بیان
۹۵	خارشتر
۹۶	لوپن، ترمیس
۹۷	نیل
۹۸	یونجه بخارا، اکلیل الملک
۹۹	خانواده تاج خروس
۹۹	آجیرانتوس
۱۰۰	تاج خروس سفید
۱۰۱	تاج خروسی
۱۰۲	خانواده ترشک
۱۰۲	شدر ترشک جنگلی
۱۰۳	خانواده تمیس
۱۰۳	تمیس
۱۰۴	سیب‌زمینی شیرین
۱۰۵	خانواده توت
۱۰۵	انجیر
۱۰۶	توت آمریکایی
۱۰۷	شاه توت سیاه
۱۰۸	توت سفید
۱۰۹	توت کاغذی
۱۱۰	کودرانی
۱۱۱	خانواده توسکا
۱۱۱	توسکا
۱۱۲	غان
۱۱۳	فندق

۱۱۴.....	ممرز، اولس
۱۱۶.....	خانواده ثعلب
۱۱۶.....	ثعلب، ارکیده
۱۱۶.....	ثعلب مخروطی، هرمی
۱۱۸.....	خانواده جعفری
۱۱۸.....	آنقوزه
۱۱۹.....	انجدان رومی
۱۲۰.....	انیسون
۱۲۱.....	بوخوش
۱۲۲.....	جعفری
۱۲۳.....	رازیانه
۱۲۴.....	زول
۱۲۵.....	زیره سبز
۱۲۶.....	زیره سیاه
۱۲۷.....	سنبل ختانی
۱۲۸.....	شوید
۱۲۹.....	کرفس
۱۳۰.....	گشنیز
۱۳۱.....	هویج
۱۳۲.....	آب بشقابی
۱۳۳.....	آب چکان
۱۳۵.....	بوقناق، زول
۱۳۵.....	جعفری فرنگی
۱۳۶.....	چترگندمی
۱۳۷.....	خلال دندان
۱۳۸.....	زردک وحشی
۱۳۹.....	زیره
۱۴۰.....	شوکران کبیر
۱۴۱.....	کما کندل، وشق، وشا
۱۴۱.....	کما، باریجه، آنقوزه، قاسنی
۱۴۲.....	گلپر
۱۴۳.....	مرهمی، شفابخش، چوبلمه

۱۴۴.....	خانواده جگن.....
۱۴۴.....	اویارسلام.....
۱۴۵.....	پیزر، تزک.....
۱۴۶.....	خانواده جای.....
۱۴۶.....	جای.....
۱۴۸.....	خانواده چلیپانان.....
۱۴۸.....	آزمک.....
۱۴۸.....	الیسون شیرین.....
۱۴۹.....	تربچه.....
۱۵۰.....	ترتیزک.....
۱۵۱.....	ترتیزک آبی.....
۱۵۲.....	ترتیزک باتلاقی، ترتیزک تلخ.....
۱۵۳.....	ترتیزک زرد.....
۱۵۴.....	ترتیزک گسترده.....
۱۵۵.....	خاکشیر ایرانی.....
۱۵۶.....	خاکشیر تلخ.....
۱۵۶.....	خربره.....
۱۵۷.....	خردل سفید.....
۱۵۹.....	خردل سیاه.....
۱۶۰.....	خردل قهوه‌ای.....
۱۶۱.....	خردلی، خردل کاذب.....
۱۶۱.....	خیار.....
۱۶۲.....	خیار ترشی.....
۱۶۳.....	خیارخر، خیار آب پران.....
۱۶۴.....	شب‌بوی ایرانی.....
۱۶۵.....	شلغم.....
۱۶۶.....	علف سیر.....
۱۶۷.....	فاشرا.....
۱۶۸.....	کدو.....
۱۶۹.....	کدو رشتی، کدو حلوائی.....
۱۷۰.....	کدو حلوائی.....
۱۷۱.....	کدو فلیانی.....

۱۷۲.....	کدو مسمایی
۱۷۳.....	کلزا
۱۷۴.....	کیسه چویان
۱۷۵.....	کیسه کشیش
۱۷۶.....	گرمک
۱۷۷.....	منداب
۱۷۸.....	هندوانه
۱۷۹.....	وسمه
۱۸۰.....	خانواده چنار
۱۸۰.....	چنار
۱۸۲.....	خانواده حنا
۱۸۲.....	توری
۱۸۳.....	خانواده خاس
۱۸۳.....	خاس
۱۸۴.....	درخت افسون
۱۸۵.....	خانواده ختمی
۱۸۵.....	بامیه
۱۸۶.....	پنیرک مردابی
۱۸۶.....	ختمی
۱۸۷.....	ختمی چینی
۱۸۸.....	ختمی فرنگی
۱۸۹.....	کنف
۱۹۱.....	گاو پنبه
۱۹۲.....	خانواده خرفه
۱۹۲.....	خرفه
۱۹۳.....	خانواده دارواش
۱۹۳.....	دارواش
۱۹۴.....	خانواده راش
۱۹۴.....	اوری

۱۹۵.....	بلوط همیشه سبز.....
۱۹۶.....	راش.....
۱۹۷.....	شاه بلوط.....
۱۹۸.....	خانواده روناس.....
۱۹۸.....	روناس.....
۱۹۹.....	شیرینیر.....
۲۰۰.....	صلیبی.....
۲۰۱.....	میچلا.....
۲۰۲.....	خانواده ریواس.....
۲۰۲.....	بندواش، علف هفت‌بند.....
۲۰۳.....	ترشک باغی.....
۲۰۴.....	ترشک کوهسری.....
۲۰۵.....	ریواس ترکی.....
۲۰۶.....	هفت‌بند اروپایی.....
۲۰۷.....	خانواده زراوند.....
۲۰۷.....	ریشه مار.....
۲۰۸.....	زراوند، چپک.....
۲۰۹.....	خانواده زرشک.....
۲۰۹.....	زرشک.....
۲۱۰.....	سینه کبکی.....
۲۱۱.....	ماهونیا.....
۲۱۲.....	نبی مقدس.....
۲۱۳.....	خانواده زعفران.....
۲۱۳.....	زعفران.....
۲۱۴.....	خانواده زغال اخته.....
۲۱۴.....	آوکوبا.....
۲۱۵.....	زغال اخته.....
۲۱۶.....	خانواده زیتون.....
۲۱۶.....	زبان گنجشک زیتنی.....

۲۱۷.....	زبان گنجشک گل
۲۱۸.....	زیتون
۲۱۹.....	یاس بنفش
۲۲۰.....	یاسمن پاکوتاه
۲۲۱.....	خانواده زیرفون
۲۲۱.....	زیرفون
۲۲۲.....	کتان هندی
۲۲۳.....	خانواده ژینکو
۲۲۳.....	درخت پرسپاوشان مویی
۲۲۴.....	خانواده سازو
۲۲۴.....	سازوی افشان
۲۲۵.....	خانواده سداب
۲۲۵.....	پرتقال
۲۲۶.....	پونسیروس، نارنج سه برگ
۲۲۷.....	درخت رازک
۲۲۸.....	سداب
۲۲۹.....	لیمو ترش
۲۳۱.....	ونک، گل آهو، علف آهو
۲۳۲.....	نارنج
۲۳۳.....	خانواده سرخاب کولی
۲۳۳.....	سرخاب کولی
۲۳۴.....	خانواده سرخدار
۲۳۴.....	سرخدار
۲۳۶.....	خانواده سرخس
۲۳۶.....	سرخس عقابی
۲۳۷.....	سرخس ماده
۲۳۸.....	سرخس نر
۲۳۹.....	خانواده سرو
۲۳۹.....	پیرو

۲۴۰	خانواده سماق
۲۴۰	پسته
۲۴۱	درخت پر
۲۴۲	سماق
۲۴۳	خانواده سنبل الطیب
۲۴۳	سنبل الطیب
۲۴۴	خانواده سنجد
۲۴۴	سنجد
۲۴۵	سنجد تلخ
۲۴۷	خانواده سنجد تلخ
۲۴۷	زیتون تلخ
۲۴۸	خانواده سوسن
۲۴۸	ازملک
۲۴۹	پیاز
۲۵۰	تره فرنگی
۲۵۱	ریشه تک شاخ
۲۵۲	زنبق رشتی
۲۵۳	سیر
۲۵۴	صبرزرد طبی
۲۵۵	کوله خاس
۲۵۶	لاله
۲۵۷	مارچوبه
۲۵۸	موسیر
۲۵۹	نجم طلایی
۲۶۰	خانواده سیاه گیله
۲۶۰	انگور خرس
۲۶۱	انگورک
۲۶۲	درخت توت فرنگی
۲۶۳	سیاه گیله
۲۶۴	گیاه بیج

۲۶۶.....	خانواده سیب زمینی
۲۶۶.....	بادنجان
۲۶۷.....	بذر البنج، بنگ دانه
۲۶۷.....	پنیر باد خواب آور (کاکنج)
۲۶۸.....	توتون، تنباکو
۲۶۹.....	داتوره گل درشت
۲۷۰.....	دیو خار
۲۷۱.....	سیب پرویی
۲۷۲.....	سیب زمینی
۲۷۴.....	فلفل
۲۷۴.....	فلفل شیرین
۲۷۵.....	فلفل قرمز، فلفل سبز
۲۷۶.....	کاکنج
۲۷۷.....	گوجه فرنگی
۲۷۸.....	مهر گیاه، مردم گیاه
۲۷۹.....	خانواده شاه بلوط هندی
۲۷۹.....	شاه بلوط هندی
۲۸۰.....	خانواده شاه پستند
۲۸۰.....	به لیمو
۲۸۱.....	پنچ انگشت
۲۸۲.....	توت پایابی
۲۸۳.....	شاه پستند
۲۸۴.....	خانواده شاه تره
۲۸۴.....	شاه تره
۲۸۵.....	خانواده شاهدانه
۲۸۵.....	رازک
۲۸۷.....	شاهدانه
۲۸۸.....	خانواده شبدر آبی
۲۸۸.....	شبدر آبی
۲۸۹.....	خانواده شمشاد

۲۸۹.....	شمشاد.....
۲۹۰.....	خانواده شمعدانی.....
۲۹۰.....	نوک لکلی هرز.....
۲۹۱.....	خانواده شیپوری.....
۲۹۱.....	اگیر ترکی.....
۲۹۳.....	شیپوری.....
۲۹۴.....	خانواده عدسک.....
۲۹۴.....	عدسک آبی.....
۲۹۵.....	خانواده عرعر.....
۲۹۵.....	درخت عرعر.....
۲۹۶.....	خانواده علف مار.....
۲۹۶.....	علف مار، کبر.....
۲۹۷.....	خانواده علف مارماهی.....
۲۹۷.....	علف مارماهی.....
۲۹۸.....	خانواده عتاب.....
۲۹۸.....	سیاه اربه، سیاه توسه.....
۲۹۹.....	سیاه تلو.....
۳۰۰.....	عتاب.....
۳۰۱.....	کلواس.....
۳۰۲.....	هوونیا.....
۳۰۳.....	خانواده فرفیون.....
۳۰۳.....	درخت تونگ.....
۳۰۴.....	شنگرفی یک ساله.....
۳۰۵.....	فرفیون.....
۳۰۶.....	کرچک.....
۳۰۷.....	خانواده کاج.....
۳۰۷.....	بابا آدم صغیر.....
۳۰۹.....	بلسان.....

۳۱۰.....	تسوگا.....
۳۱۱.....	سدر مقدس.....
۳۱۲.....	کاج سفید.....
۳۱۳.....	لاریکس.....
۳۱۵.....	خانواده کاسنی.....
۳۱۵.....	ابروسیای کبیر.....
۳۱۵.....	آفتابگردان.....
۳۱۷.....	انگنار فرنگی.....
۳۱۸.....	بابونه آلمانی (بابونه دارویی).....
۳۱۹.....	بابونه بهاری.....
۳۲۰.....	بوف تاج.....
۳۲۰.....	بومادران.....
۳۲۱.....	پیربهارک کانادایی.....
۳۲۳.....	ترخون.....
۳۲۴.....	ترخون مکزیکی.....
۳۲۵.....	حشیشة السعال، پای خر.....
۳۲۶.....	خار مریم.....
۳۲۷.....	خار مقدس.....
۳۲۸.....	خارپنبه، خار پیرزن.....
۳۲۹.....	دودندان.....
۳۲۹.....	زردینه.....
۳۳۰.....	زنجبیل شامی.....
۳۳۱.....	سوگند.....
۳۳۲.....	سیب‌زمینی ترشی.....
۳۳۳.....	شانه سرخس.....
۳۳۴.....	شکر تیغال.....
۳۳۵.....	شیرتیغک.....
۳۳۶.....	شیردندان موی زیر (دندان شیر).....
۳۳۶.....	علف بابا آدم.....
۳۳۸.....	علف طلایی، روئینه.....
۳۳۹.....	علف قوش چتری.....
۳۳۹.....	قندرون.....
۳۴۰.....	کاسنی.....

۳۴۲.....	کاهو
۳۴۲.....	کاهینه
۳۴۳.....	کنگر
۳۴۴.....	گاوجشم
۳۴۵.....	گریندلا
۳۴۶.....	گل جعفری
۳۴۷.....	گل قاصد
۳۴۸.....	گلرنگ
۳۴۹.....	مینای چمنی
۳۵۰.....	همیشه بهار
۳۵۲.....	خانواده کاکائو
۳۵۲.....	سیدالاشجار
۳۵۳.....	خانواده کاکتوس
۳۵۳.....	انجیر هندی
۳۵۴.....	خانواده کتان
۳۵۴.....	کتان
۳۵۵.....	خانواده کنجد
۳۵۵.....	کنجد
۳۵۶.....	خانواده کوکنار
۳۵۶.....	بنه، پسته کوهی
۳۵۷.....	شقایق شاخدار زرد
۳۵۸.....	کوکنار کالیفرنمایی
۳۵۹.....	مامیران
۳۶۱.....	خانواده کیوی
۳۶۱.....	کیوی
۳۶۲.....	خانواده گردو
۳۶۲.....	پیکان (درخت گردوی گرمسیری)
۳۶۳.....	گردو
۳۶۴.....	خانواده گز

۳۶۴.....	شبه گز، شیشعان
۳۶۵.....	گز شاهی، کورگز، شورگز، باهوگز
۳۶۶.....	خانواده گزنه
۳۶۶.....	گزنه
۳۶۷.....	گوشموش
۳۶۸.....	خانواده گل ادریسی
۳۶۸.....	گل ادریسی، هورتانسیا
۳۶۹.....	خانواده گل استکانی
۳۶۹.....	آینه ونوس
۳۷۰.....	خانواده گل آویز
۳۷۰.....	گل مغربی
۳۷۱.....	خانواده گل برف
۳۷۱.....	خیار وحشی
۳۷۲.....	سنبل هندی دروغی
۳۷۳.....	شقاق، مهر سلیمان
۳۷۴.....	خانواده گل جالیز
۳۷۴.....	گل جالیز
۳۷۵.....	خانواده گل حنا
۳۷۵.....	گل حنا
۳۷۶.....	خانواده گل راعی
۳۷۶.....	علف چایی
۳۷۷.....	خانواده گل ساعتی
۳۷۷.....	گل ساعتی
۳۷۸.....	خانواده گل سرخ
۳۷۸.....	ازگیل
۳۷۹.....	ازگیل ژاپنی
۳۸۰.....	آلو

۳۸۱.....	آلوچه
۳۸۲.....	آلوچه، هاله، گوجه وحشی
۳۸۳.....	املانشیر
۳۸۳.....	بادام کاغذی
۳۸۵.....	به جنگلی
۳۸۶.....	به چینی
۳۸۷.....	باشیرک
۳۸۸.....	پای شیر
۳۸۹.....	پنجه برگ چمنزاری
۳۹۰.....	تمشک
۳۹۱.....	توت فرنگی
۳۹۲.....	تیس، بارانک
۳۹۳.....	رز خراسانی
۳۹۴.....	ریش بزی
۳۹۵.....	زالزالک
۳۹۶.....	زردآلو
۳۹۷.....	سیب
۳۹۸.....	عروس چمن زار اروپایی
۳۹۹.....	علف مبارک
۴۰۰.....	غافث کرک دار
۴۰۱.....	کریا
۴۰۱.....	کیالک، زالزالک زرد
۴۰۲.....	گلابی
۴۰۳.....	مشکک
۴۰۴.....	هلو
۴۰۶.....	خانواده گل صدتومانی
۴۰۶.....	گل صدتومانی
۴۰۷.....	خانواده گل عباسی
۴۰۷.....	شب رنگی
۴۰۷.....	لاله عباسی
۴۰۹.....	خانواده گل گاوزبان
۴۰۹.....	سگ زبان

۴۱۰.....	سلفیتون.....
۴۱۱.....	شنگار کرکی.....
۴۱۱.....	فراموشم مکن.....
۴۱۲.....	گاوزبان.....
۴۱۳.....	گل گاوزبان.....
۴۱۴.....	خانواده گل لادن.....
۴۱۴.....	گل لادن.....
۴۱۵.....	خانواده گل میخک.....
۴۱۵.....	صابونک.....
۴۱۶.....	مرجانی.....
۴۱۷.....	خانواده گل میمون.....
۴۱۷.....	چشمک کوهسری.....
۴۱۸.....	سبزایمعم، ولی.....
۴۱۸.....	کنانی رایج.....
۴۱۹.....	گل ماهور اروپایی.....
۴۲۱.....	گل میمونی.....
۴۲۲.....	خانواده گل ناز.....
۴۲۲.....	ناز، ابرون.....
۴۲۳.....	ناف ونوس.....
۴۲۳.....	خانواده گل‌سنگ.....
۴۲۳.....	گل‌سنگ ایسلندی.....
۴۲۴.....	خانواده گندمیان.....
۴۲۴.....	ارزن.....
۴۲۵.....	جو دو ردیفه.....
۴۲۶.....	چاودار.....
۴۲۷.....	حلفه.....
۴۲۸.....	ذرت.....
۴۲۹.....	سورگوم.....
۴۳۰.....	سوروف، برنج ارزنی.....
۴۳۱.....	شال تسیح.....

۴۳۲.....	علف باغ.....
۴۳۳.....	علف تابستانی.....
۴۳۳.....	قمیش.....
۴۳۴.....	گاورس، چسبک.....
۴۳۵.....	گندم نان.....
۴۳۶.....	گندم نیا.....
۴۳۷.....	مرغ.....
۴۳۸.....	نی.....
۴۳۹.....	یولاف.....
۴۴۰.....	خانواده گوانجیر.....
۴۴۰.....	گوانجیر، کهیرو.....
۴۴۱.....	خانواده لویی.....
۴۴۱.....	لویی کوچک.....
۴۴۲.....	خانواده ماگنولیا.....
۴۴۲.....	درخت لاله.....
۴۴۳.....	ماگنولیا.....
۴۴۴.....	خانواده مورد.....
۴۴۴.....	اوکالیتوس.....
۴۴۵.....	مورد سبز.....
۴۴۶.....	خانواده مورد مومی.....
۴۴۶.....	عنبر ساحل.....
۴۴۷.....	مورد مومی.....
۴۴۸.....	خانواده میلاژو.....
۴۴۸.....	میلاژو.....
۴۵۰.....	خانواده ناترک.....
۴۵۰.....	باران طلایی.....
۴۵۱.....	ناترک (صابون هندی).....
۴۵۲.....	ناترک (فندق صابونی).....

خانواده نارون	۴۵۳
داغداغان	۴۵۳
نارون لرزان	۴۵۴
خانواده نخل	۴۵۵
نخل ایرانی، داز	۴۵۵
نخل بادبزنی	۴۵۶
خانواده نعناعیان	۴۵۷
آویشن	۴۵۷
آویشنک رایج	۴۵۸
اسطوخودوس	۴۵۹
بادرنجبویه	۴۶۰
بالنگو	۴۶۱
پونه آمریکایی	۴۶۲
دم شیر ایرانی	۴۶۲
رومارن، رزماری	۴۶۳
ریحان	۴۶۵
زوفا	۴۶۶
سنبله‌ای	۴۶۷
شی سو	۴۶۸
گز نه‌سا	۴۶۹
لبیدیسی رونده	۴۷۰
مرزنگوش	۴۷۱
مرزه	۴۷۲
مریم گلی دارویی	۴۷۳
مریم نخودی طناز، مریم نخودی بوته‌ای	۴۷۴
نعناع بیابانی	۴۷۵
نعناع کرهای	۴۷۶
نعناع گریه‌ای، پونه‌سای گریه‌ای، قطرم	۴۷۷
فراسیون	۴۷۸
فراسیون آسا	۴۷۹
خانواده نیلوفر	۴۸۰
پیچک	۴۸۰

- ۴۸۱..... پیچک جنگلی
- ۴۸۲..... نیلوفر
- ۴۸۲..... خانواده نیلوفر آبی
- ۴۸۳..... ثعلب باقلی
- ۴۸۳..... نیلوفر آبی زرد، لاله مردابی زرد
- ۴۸۴..... نیلوفر آبی معطر
- ۴۸۵..... خانواده هماملیس
- ۴۸۵..... هماملیس انجیلی
- ۴۸۶..... خانواده هوتنیا
- ۴۸۶..... هوتنیا
- ۴۸۷..... خانواده Annonaceae
- ۴۸۷..... درخت پایاو
- ۴۸۸..... خانواده Cabombaceae
- ۴۸۸..... آبگل
- ۴۸۹..... خانواده Callitrichaceae
- ۴۸۹..... شوید آبی، ستاره آبی
- ۴۹۰..... خانواده Cannabaceae
- ۴۹۰..... رازک
- ۴۹۲..... خانواده Cephalotaxaceae
- ۴۹۲..... کایا
- ۴۹۳..... خانواده Ceratophyllaceae
- ۴۹۳..... علف شاخی
- ۴۹۴..... خانواده Cistaceae
- ۴۹۴..... گل آفتابی برگ بیدی، دانه گنجشکی
- ۴۹۵..... خانواده Gentianaceae
- ۴۹۵..... قنطاریون
- ۴۹۶..... گل مردابی، قلب شناور

۴۹۷		Globulariaceae	خانواده
۴۹۷			گل توبی
۴۹۸		Grossulariaceae	خانواده
۴۹۸			سفرس
۴۹۹		Hippuridaceae	خانواده
۴۹۹			دم قاطری، شیشه شور مردابی
۵۰۰		Hyacinthaceae	خانواده
۵۰۰			شکرسوخ
۵۰۱		Lentibulariaceae	خانواده
۵۰۱			انبانی، پشه گیر
۵۰۲		Monotropaceae	خانواده
۵۰۲			مونوتروپا
۵۰۳		Morinaceae	خانواده
۵۰۳			خار عروس، گل چرخه‌ای
۵۰۴		Ophioglossaceae	خانواده
۵۰۴			سرخس مار زبان
۵۰۵		Osmundaceae	خانواده
۵۰۵			دهان شور، سرخ سلطنتی
۵۰۶		Pyrolaceae	خانواده
۵۰۶			امرودی
۵۰۷		Thymelaeaceae	خانواده
۵۰۷			هفت برگ، مازوریون، دافنه
۵۰۹			نمایه
۵۱۷		Introduction	
۵۱۹		Preface	

پیشگفتار نویسندگان

کتاب حاضر در خصوص شناسایی و اطلاعات جامع ۵۰۰ گیاه دارویی ایران و جهان که توسط متخصصین و از اساتید دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی به تألیف درآمده است. نویسندگان این کتاب با سال‌ها تجربه، خلاءهای علمی و تحقیقاتی این گیاهان را شناسایی و در طول سال‌ها تدریس و انتقال تجربیات ارزشمند به دانشجویان عزیز در دانشگاه‌های مختلف انتقال دادند.

نویسندگان با تشویق و ترقیب و ایجاد انگیزه، دانشجویان را در به تحریر درآوردن اطلاعات مفید تدریس شده درخصوص گیاهان دارویی و دسته‌بندی اطلاعات علمی ارائه شده در سال‌های تدریس و تحقیق، خوشبختانه، نهایتاً به یک کتاب جامع و یا دانش‌نامه تبدیل شد. برای نگارش این کتاب تلاش زیادی شده است که البته بی‌تردید کاستی‌هایی در آن وجود خواهد داشت که از نگاه خوانندگان فهیم و روشنفکر دور نبوده و می‌توانند با نظرات ارزشمند خود این کاستی‌ها را برای نویسندگان انتقال داده تا در پیشبرد اهداف حوزه معرفی و شناسایی این گیاهان گام‌هایی هر چند کوچک، بردارند. نویسندگان این کتاب امیدوارند، با توجه به نیاز مبرم جامعه علاقه‌مند به اطلاعات تخصصی در خصوص گیاهان دارویی از جمله شناسایی و کاربرد اطلاعات در این کتاب، بتواند جایگاه واقعی خود در بین مراکز آموزشی و تحقیقاتی، دانشگاه‌ها، دانشجویان و تولیدکنندگان بخش کشاورزی و زراعت گیاهان دارویی را پیدا کند.

در این کتاب سعی شده است تا از تعاریف و اطلاعات گوناگون درباره ۵۰۰ گیاه دارویی ایران و جهان را به صورت واضح و روشن بیان و نیز در زمینه خواص دارویی این گیاهان، خصوصیات اکولوژیک، مورفولوژیک، ترکیبات دارویی، کاشت، داشت و برداشت و استفاده از آن‌ها در ارتقاء سطح شناخت عمومی از این گیاهان را بیان نماید. کمبود اطلاعات جامع در خصوص گونه‌های دارویی معروف ایران و جهان باعث شده است که علاقه‌مندان گیاهان دارویی نتوانند کلیه اطلاعات لازم و جامع را در انتخاب اصولی گیاه مورد نظر خود جستجو نمایند. بنابراین، نویسندگان این کتاب سعی در معرفی اطلاعات جامعی از ۵۰۰ گیاه دارویی، ادویه‌ای و عطری ایران و جهان از جمله مکان‌های جغرافیایی، زیستگاه‌های طبیعی، خصوصیات محیط رشد، ترکیبات و مواد مؤثره آن و اطلاعات مورد نیاز در شناسایی از جمله خصوصیات ریخت‌شناسی و فیزیولوژی این گیاهان را در این مجموعه ارائه نمایند. لذا مجموعه اطلاعات جمع‌آوری شده در این کتاب باعث می‌شود که علاقه‌مندان بتوانند در زمینه‌های مختلف کاری جهت رفع نیازهای خود از آن استفاده نمایند.

دکتر حسن حبیبی

دکتر داریوش طالعی

مهندس سیداسماعیل ملک شادخت

مدرن و سنتی و در شناخت فراوری‌های صنعتی، دارویی و عطری به دانش پژوهان کمک شایانی نماید.

یکی از نیازهای مهم در تولید و برنامه‌ریزی زراعی با هدف کمیت و کیفیت عملکرد بالا در خصوص گیاهان دارویی ارزیابی سیستم‌های تغذیه است. شناخت جامع و صحیح از روش‌های تغذیه و حاصلخیزی خاک نه تنها باعث حفظ محیط زیست می‌شود بلکه کاهش فرسایش، حفظ تنوع زیستی و کارایی نهاده‌ها را باعث می‌شود. همچنین اجتناب از کاربرد غیر ضروری و مصرف بی‌رویه در عناصر غذایی، هزینه تولید را به حداقل می‌رساند. در زراعت گیاهان دارویی برخلاف گیاهان زراعی، کمیت در درجه دوم اهمیت قرار می‌گیرد و کیفیت در درجه اول اهمیت قرار می‌گیرد. متأسفانه سیستم‌های کشاورزی متداول برای حفظ و تقویت حاصلخیزی خاک به‌طور عمده به کودهای شیمیایی وابسته هستند. گرچه کودهای شیمیایی نقش مؤثری در افزایش عملکرد محصولات زراعی داشته، اما مصرف بی‌رویه از مواد شیمیایی سبب بروز مسائل زیست محیطی و اثرات سوء آن‌ها بر کیفیت محصولات تولیدی و مواد غذایی، آلودگی منابع آب و به مخاطره انداختن سلامت انسان، و کاهش مقاومت گیاهان به آفات و بیماری گردیده است.

توجه روزافزون بشر در دهه‌های اخیر به استفاده از گیاهان دارویی در درمان بیماری‌ها به دلیل عوارض کمتر آن‌ها نسبت به داروهای شیمیایی سبب گردیده که بسیاری از دولت‌ها علاوه بر شناخت و توجه هر چه بیشتر گیاهان سرزمین خود سعی و تلاش در شناخت و به کارگیری دارویی بومی دیگر ممالک نیز بنمایند. بنابراین شناخت و داشتن اطلاعات جامع از گیاهان دارویی و مطالعه عوامل اثرگذار محیطی و زراعی بر اعتدالی کمیت و کیفیت گیاه و متابولیت‌های ثانوی دارویی، ادویه‌ای و عطری بسیار حائز اهمیت است.

اهمیت گیاهان دارویی در ایران و جهان

از نقطه نظر تاریخی، گیاهان اهمیت فراوانی در توسعه جوامع بشری داشته‌اند و تحقیقات وسیعی جهت شناسایی فراورده‌ها و مواد طبیعی دارویی گیاهی در طول تاریخ روی آن‌ها انجام شده است. اما نکته مهم اینجا است که تنها کمتر از ده درصد

کمبود اطلاعات جامع در خصوص گونه‌های دارویی معروف ایران و جهان باعث شده است که علاقه‌مندان گیاهان دارویی نتوانند کلیه اطلاعات مورد نیاز در انتخاب اصولی گیاه خود را در یک مجموعه جستجو نمایند. شناخت لازم و کافی از گونه‌های دارویی موجود در زیستگاه‌های طبیعی به‌عنوان منابع ژنتیکی ارزشمند ملی امری ضروری به نظر می‌رسد. موقعیت جغرافیایی این گونه‌ها در طبیعت و معرفی آن‌ها به سیستم‌های زراعی نه تنها بر ارتقاء و حفظ گونه‌های ارزشمند موجود در ایران کمک خواهد کرد، بلکه در جهت تأمین اهداف اقتصادی راهبردی نیز خواهد انجامید. همچنین شناسایی و درک درست و صحیح از زمینه‌های اکولوژیک و بیولوژیک این گونه‌ها و تأمین نیازهای زراعی و واکنش‌های رفتاری آن‌ها در شرایط زراعی بسیار مهم است.

رشد و عملکرد گیاهان دارویی در اکوسیستم‌ها، تحت تأثیر عوامل مختلفی نظیر نوع گونه، اقلیم منطقه، محیط خاک، ارتفاع از سطح دریا و موقعیت جغرافیایی قرار دارند. هر یک از این عوامل می‌تواند بر کمیت و کیفیت محصول گیاهان دارویی تأثیر بسزایی داشته باشد. همچنین، شناسایی و شناخت سیستم‌های فرعی شامل اجزای زنده و غیر زنده از قبیل توپوگرافی، ساختار زمین‌شناسی، اقلیم و عوامل خاکی در تولید یک گیاه، اهمیت دارد.

عدم شناخت کافی از اهمیت و ارزش اقتصادی از گیاهان دارویی و برداشت بی‌رویه آن‌ها از طبیعت که بیشتر به دلیل در دسترس و ارزان بودن آن در مقایسه با تأمین داروهای صنعتی و مدرن، باعث شده است که تعداد قابل توجهی از گونه‌های ارزشمند ایران از زیستگاه‌های طبیعی خود حذف و یا منقرض شوند. تحقیقات نشان داده است که از ۷۰۰۰ گونه گیاهی شناسایی شده در جهان، حدود دو سوم از گونه‌ها در جهان حاوی یک یا چند ماده مؤثره دارویی (فلاونوئیدها، ترپنوئیدها، آلکالوئیدها، تانن‌ها، گلیکوزیدها)، که منشأ تهیه دارو هستند، می‌باشند. همچنین شناخت گیاهان دارویی و اهمیت آن می‌تواند در حفاظت اصولی از این گیاهان در منابع طبیعی، روش‌های تولید و زراعت، پرورش این گیاهان جهت مصارف دارویی

از مجموع ۲۵۰۰۰۰ گونه گیاهی برای بیش از یک عملکرد زیست شناختی، شناسایی و مورد استفاده قرار گرفته‌اند. آمار سازمان بهداشت جهانی (WHO) نشان می‌دهد که تنها از بین ۳۵ تا ۷۰ هزار گونه گیاه دارویی در طول زمان برای حداقل یک یا چند بار مورد مصرف قرار گرفته است. در حال حاضر ۲۵ درصد از داروهای موجود در دنیا منشأ گیاهی دارند و ۱۲ درصد داروها از منابع میکروبی ساخته شده‌اند. بیش از ۶۰ درصد مردم آلمان و بلژیک و ۷۴ درصد مردمان انگلیس تمایل به استفاده از درمان‌های طبیعی گیاهی دارند. ضمن اینکه طبق آمار سازمان بهداشت جهانی بالغ بر ۸۰ درصد مردم جهان به ویژه در کشورهای در حال توسعه و نواحی فقیر و دورافتاده عمده‌ترین نیازهای درمانی خود را از گیاهان دارویی تأمین می‌کنند. از سوی دیگر گیاهان دارویی جزء ذخایر و منابع طبیعی هستند و بسیاری از کشورها کم یا زیاد از یک چنین منابعی بر خوردارند که نوع، تعداد و تنوع گونه‌های گیاهی بر اساس شرایط و موقعیت جغرافیایی هر منطقه متفاوت است. پتانسیل تولید داروهای گیاهی در طبیعت بسیار بالاست. برای نمونه گفته می‌شود که ۱۲۵۰۰۰ گونه گیاه دارویی در جنگل‌های استوایی جهان یافت می‌شود. ارزش اقتصادی و تجاری گیاهان دارویی فوق‌العاده زیاد است. در برخی آمارها ارزش تجارت جهانی گیاهان دارویی بالغ بر ۴۳ میلیارد دلار در سال بر آورد شده است. گرایش عمومی جامعه به استفاده از داروها و درمان‌های گیاهی و به‌طور کلی فراورده‌های طبیعی به ویژه در طی سال‌های اخیر رو به افزایش بوده و مهم‌ترین علل آن اثبات اثرات مخرب و جانبی داروهای شیمیایی از یک طرف و ایجاد آلودگی‌های زیست محیطی که کره زمین را تهدید می‌کند از سوی دیگر بوده است.

ایران با برخورداری از سابقه تاریخی درخشان در طب و استعدادهای بالقوه جغرافیایی، اکولوژی و تنوع گونه‌های گیاهی تنها درصد کمی از داروهای مصرفی خود را از گیاهان دارویی تأمین می‌نماید. کشور ایران از لحاظ جغرافیایی، اقلیمی و آب و هوایی موقعیتی ممتاز و ویژه در دنیا دارد. تقریباً از ۱۵ بیوم شناخته شده در جهان حدود ۱۱ بیوم اکولوژیک در ایران وجود دارد. شاید به همین دلایل علمی باشد که ایران جزو نادر

کشورهای جهان از نظر تنوع آب و هوایی، تنوع ژنتیکی، تعداد گونه‌های گیاهی به‌خصوص از گیاهان دارویی در رویشگاه‌های متعدد باشد. آمار نشان داده است که ایران بیش از ۷۵۰۰ گونه گیاهی را در خود جا داده که این تعداد تقریباً دو سوم گونه‌های موجود در قاره اروپا است. تحقیقات نشان داده است که شرایط رشد مناسب گونه‌های دارویی گیاهی امکان دستیابی به تولید بالا در ایران را ممکن ساخته است. متأسفانه تعداد قابل توجهی از شهروندان به دلایل متعدد بعضاً جهت کسب درآمد شروع به جمع‌آوری و ریشه‌کن کردن گیاهان ارزشمند دارویی از طبیعت نموده‌اند. بنابراین گیاهان دارویی نه تنها با تهدیدهایی مانند تغییرات آب و هوایی روبه‌روست بلکه جمع‌آوری بی‌رویه و غیر اصولی گیاهان دارویی از زیستگاه‌های طبیعی باعث نابودی زیستگاه‌ها و انقراض گونه‌ها و منابع ژنتیکی شده است که این تهدیدهای خاص بیشتر در نتیجه شناخت اندک و اطلاعات سنتی و بومی از این گیاهان دارویی با ارزش منطقه جهت رفع نیاز بازار، روبه‌رو است.

متأسفانه ۳۰ درصد از داروهای تولید شده در جهان محتوی ترکیبات مشتق شده از گیاهان دارویی هستند، در حالی که سهم ایران بسیار اندک است که کوتاهی ناشی از وجود تحقیقات پراکنده و علمی و عدم آشنایی زارعین با اصول علمی کاشت، داشت و برداشت این گروه از گیاهان می‌باشد که مهم‌ترین دلایل کاهش سهم ایران در این عرصه جهانی می‌باشد. کشور ایران نیز با متوسط بارندگی ۲۴۰ میلی متر که معادل یک سوم میانگین جهانی است، جزء مناطق خشک و نیمه خشک محسوب می‌شود. بنابراین آب یکی از مهم‌ترین عوامل محدودکننده و عمده بر رشد و نمو و مواد مؤثره گیاهان دارویی است. بنابراین کمبود آب در جریان تولید گیاهان می‌تواند صدمات سنگین جبران‌ناپذیر به رشد و نمو و همچنین بر مواد مؤثره گیاهان وارد نماید. بنابراین قبل از انتخاب، کاشت و یا هر سرمایه‌گذاری بر روی گیاه دارویی نیازمند اطلاعات جامع علمی و شناخت کافی از آن گونه گیاه دارویی است.